

Trilinearita Snoezelenu ve speciálněpedagogickém výzkumu

Kateřina Janků¹
Martin Kaleja²

¹ Výzkumné centrum pro sociální začleňování, Slezská univerzita v Opavě, Bezručovo nám. 885/14, 746 01 Opava, katerina.janku@fvp.slu.cz

² Výzkumné centrum pro sociální začleňování, Slezská univerzita v Opavě, Bezručovo nám. 885/14, 746 01 Opava, martin.kaleja@fvp.slu.cz

Projekt: CZ.02.3.61/0.0/0.0/15_007/0000239

Název projektu: OP VVV „Přímá a jasná podpora školské inkluze - otázka školy, rodiny, okolí“

Oborové zaměření: AM - Pedagogika a školství

© GRANT Journal, MAGNANIMITAS Assn.

Abstrakt Prezentované sdělení pojednává o smyslovém aktivizačním přístupu, zahrnujícím širokou plejádu metod a technik, označovaném jako Snoezelen, který se využívá za účelem poskytnutí podpory, motivace, zprostředkování zkušeností osobám s postižením různého věku, zejména však dětem a dospívajícím s vícečetným postižením. Autoři textu nastiňují význam Snoezelenu ve trilinearitě rovin, které reflektují samotnou epistemologickou základnu konceptu, cílené spojení s vědním oborem speciální pedagogika s návazností na její praxi, a rovněž badatelskou činnost, ve které poukážou na absenci potřebných speciálněpedagogických výzkumných záměrů v prostoru České republiky (Janků, Kaleja, 2018). Na konci svého příspěvku prezentují vybrané dílčí závěry z realizovaných empiricky uchopených schémat.

Klíčová slova Snoezelen, speciální pedagogika, výzkum, praxe

1. SNOEZELLEN

V česky a slovensky psaných literárních pramenech k tématu Snoezelen nalzáme poměrně málo informací teoretického a teoreticky empirického základu. Zahraniční zdroje jsou k této otázce daleko více štedřejší. Především pak ty anglicky psané. Uvádějí, že jeho vznik je datován ve 20. století, nejdříve je spojován s USA, následně zmiňují jeho pozvolný rozvoj v 70. letech v Nizozemí, ve Velké Británii, v Německu a v dalších zemích. K jeho rozvoji na profesionální vědecké úrovni přispěla profesorka Krista Mertens z Humboldtovy univerzity v Berlíně. (Filatova, Janků, 2011) Předložená stať autorského kolektivu si klade za cíl vymezit koncept Snoezelen hmatatelně, v rovině praxeologické, zejména však ve spojení s vědním oborem speciální pedagogika. A v její návaznosti poukázat na výzkumné nabídky či výzvy, které koncept přináší.

Budování tzv. Snoezelenových místností celosvětově, a stejně tak v dimenzích České republiky, narůstá. Je také patrná tendence nárůstu nabídky místností a jejího potenciálu k využívání konceptu Snoezelen. Jak uvádí realizovaný výzkum Kateřiny Vitáskové z roku 2007 v našem prostoru existovalo celkem 57 zařízení v gesci sociálních služeb a školských institucí, které disponovaly touto místností. Dnes je v evidenci Moravskoslezského kraje zaneseno celkem 58 Snoezelen místností (Kozelská, 2018). Celorepublikově lze předpokládat, vzhledem k dílčím informacím, které máme, že existuje přibližně okolo 500 místností v celé České republice. Ve speciálněpedagogické a praxeologicky orientované rovině se

s konceptem Snoezelen setkáváme v práci speciálních pedagogů a asistentů pedagoga. Ti jej nejčastěji využívají při své odborné činnosti u osob s mentálním a kombinovaným vícečetným postižením. Podobně je tomu tak ve světě, kdy mezinárodní výzkumy koncept spojují s výskytem demence a s výskytem těžkého vícenásobného postižení (srov. Maseda, Cibeira, Lorenzo-López, González-Abraldes, Buján, I. de Labra, Millán-Calenti, 2018)

Ve spojení se Snoezelenem se vždy hovoří o smyslovém přístupu, s jehož pomocí se odborníci různých profesí (neurovědci, psychiatři, psychologové, speciální pedagogové) snaží aktivizovat osoby s postižením, tj. zejména s postižením kombinovaným, přičemž právě každé jedno postižení dosahuje jiného stupně, má své zvláštnosti. Ve své podstatě jde o skupiny osob, na jejichž kvalitě života se současně podílí více odborníků, právě z důvodu nutnosti zajištění životních potřeb a efektivně začleněných intervencí, jež pozitivně rozvíjejí jejich potenciál. Cílem neurovědecky orientovaných snah (vzhledem ke Snoezelenu) jsou možnosti plasticity lidského mozku, které by změnily pohled na řešení situací spojených s funkčními a degenerativními změnami spojenými nejen se stářím, ale rovněž s patologiemi neuronálních procesů. Psychiatrické snahy jsou z velké části zaměřeny na marginalizaci psychofarmak v běžné péči o osoby s duševními a neurotickými poruchami, a rovněž o děti a mládež s parciálními funkčními poruchami, jako je např. ADHD, ale také s poruchami autistického spektra a jejich návaznostmi. Psychologové a speciální pedagogové jsou začleněni do přímého procesu s tímto konceptem v rámci nastavování edukačního plánu, resp. diagnostiky a určení možností strategického rozvoje směrem k osobnostní, pedagogické i sociální inkluzi osob, skrze kognitivní a komunikační aktivizaci.

Není vskutku snadné jednoznačně a výstižně vymezit koncept Snoezelen, neboť ten je definován často ve spojení popisné. Je vázán na aplikaci zvláštních metod, technik ve speciálně uzpůsobeném schématu, ve fyzickém prostředí, přičemž se také zdůrazňuje prostředí sociální. To je tvořeno profesionály a těmi, kteří jsou v jeho rámci objekty uskutečňovaných procesů. Je pak legitimní v uvedeném kontextu určovat a nalézat několik dimenzí cílů, které Snoezelen jako koncept v sobě zahrnuje. K legitimnosti náleží také zabývat se jejich aspekty či požadavky, a to směrem k procesům, způsobům, možnostem, podobám, funkcím či v neposlední řadě k lidem, jichž se koncept vůbec týká. Nejčastěji v různých výkladech je jeho definice spojena s tzv. „Snoezelenovým

trojúhelníkem“, který jasně vyjadřuje tridimenzionalitu atributu Snoezelenu a jeho principů, tvořeným (Verheul, Mertens, 1984):

- prostředím, jež je uspořádáno podle určitých požadavků, podmínek, standardů,
- osobností jedince, jehož rozvoj je cílem celého působení,
- a průvodcem, jímž je ten, který se na působení podílí.

V definici Mezinárodní Snoezelen Asociace (online), založené v roce 2002, stojí: „Snoezelen je dynamické místo plné duševního bohatství... je založen na vzájemném citlivém vztahu mezi účastníkem, průvodcem a kontrolovaným prostředím, které nabízí velké množství smyslových možností a stimulace. Snoezelen byl vytvořen v polovině 70. let a praktikuje se po celém světě. Snoezelen se řídí etickými zásadami a obohacuje kvalitu života svých účastníků. Jeho využití je volnočasové, terapeutické i edukační.“

Úspěšnost a efektivitu konceptu potvrzují dílčí parametry, jež tvoří právě detailně rozpracovaná implementace tří výše uvedených dominantních složek celého konceptu:

- Konstantní příjemná atmosféra prostředí, originálně a individuálně vytvořeného, jež odpovídá svým uspořádáním potřebám dané situace, ve které reagujeme na požadavky praxe a konkrétních lidí, pro které je Snoezelen vybaven množstvím adekvátních pomůcek, techniky, prostředků.
- Koncepce individuálního záměru, který je erudovaně založený na diagnostickém schématu daného jedince a predikuje připravenost reagovat na to, co vyplývá ze situačního kontextu konkrétní práce s člověkem a jeho edukačním záměrem.
- Progresivní, pozitivní a otevřený přístup aktéra (průvodce), který dle svých kompetencí, a tedy odborně zaměřených cílů, chápe a akceptuje možnosti člověka, se kterým zde pracuje, reflektuje jeho heterogenitu, a je aktivně empatický ke všem jeho signálům, tělesným či emocionálním.

Principy Snoezelenu, v konotaci na možné strategie, které se zde využívají, vidíme v individuálním přístupu k heterogenitě člověka, nedirektivním managementu, různorodosti aplikace činností a technik, časoprostorové adekvátnosti, diferenciací a značně specifickém poskytování podnětů, zpětné a efektivně pozitivní aktivizaci, prioritní rozvojové rovině osobnosti.

2. SNOEZELLEN VE SPECIÁLNÍ PEDAGOGICE

Speciální pedagogika jako vědní obor dynamicky vyvíjející se, reflektující aktuální stav poznání spolupracujících vědních disciplín, kterými jsou především pedagogika, psychologie, lékařská věda, sociologie, sociální práce a právo, ve svém rámci věnuje pozornost prosazování konceptu celoživotního učení, snižování nerovnosti ve vzdělávání, podpory subjektům a objektům výchovy a vzdělávání, stejně tak zákonným zástupcům. Věnuje pozornost pedagogickým pracovníkům ve (dnes inkluzivním vs. segregovaném) vzdělávání, a pamatuje přitom na otázky diverzity, heterogenity, rovnosti, spravedlnosti, na které odborná veřejnost právě v institucionalizované edukaci upozorňuje. Předmětem zájmu vědního oboru jsou osoby, faktory, procesy, mechanismy a jejich souvislosti, jež vstupují do života člověka a způsobují mu bariéry a limity v socializaci. Angažuje se do všech oblastí celoživotní edukace, poradenství, diagnostiky, rehabilitace, kompenzace, zaměstnanosti, prevence a jiných oblastí souvisejících s kvalitou života. Tradiční diverzifikace speciální pedagogiky zahrnuje člověka se speciální potřebou v kontextu jeho heterogenity, tedy odlišností ve vývoji nebo funkčních poruch, či chronologických zvláštností, a stupně podpory, kterou zabezpečujeme určitý stupeň kvality života. Moderní vědní obor ovšem akceptuje specifika osob

se speciálními potřebami jakožto výzvu společnosti k sociálnímu začlenění, inkluzivní politice a systematickému humánnímu rozvoji populace. Právě prostřednictvím člověka s určitou jinakostí se dostáváme k definování originality a individualizačních přístupů, které by jinak postrádaly smysl a esencialitu jedinečnosti lidského bytí.

Snoezelen je ve speciální pedagogice považován za edukační, terapeutickou, případně edukačně terapeutickou záležitost. Je interpretován jako celek zahrnující jisté atributy v podobě metod či technik, jež se uplatňují ve speciálněpedagogické terénní praxi. A pro její vědní obor představuje inovaci procedurální, obsahovou, funkcionální. Ve výchově a vzdělávání klade důraz na zkušenost. Standardizovaný požadavek pro individualizaci implikace u jednotlivců či skupin, dětí a dospívajících, stejně tak u dospělých a osob v seniorském věku je vyžadován v procesech edukačních, terapeutických, edukačně-formativních a jiných. Své uplatnění nalézá u odborníků různých profesí, zaškolených pracovníků ve školách a školských zařízeních. A své místo má také v zařízeních poskytujících sociální služby. Právě pro své vysoké požadavky v oblasti speciálněpedagogické péče je nejvíce zacílen na období raného dětství. Důvodem je jeho pružná reflexe k rychlým ontogenetickým procesům, které jsou právě v tomto ontogenetickém období nejprogresivnější. Jeho prostřednictvím se daří intencionálně zajišťovat rozvoj jedince a respektovat přitom zvláštnosti, specifické potřeby či okolnosti, které jeho vývoj doprovázejí. V obdobích předškolního a školního věku implikace konceptu předmětná zejména pro prevenci a žádoucí intervenci speciálněpedagogické péče, zohledňující speciální vzdělávací potřeby dětí a žáků v kontextu nejen školní edukace. Díky jeho dosud empiricky doložitelným výsledkům lze jej oborově legitimně doporučit pro procesy reedukační, rehabilitační, kompenzační. Snoezelen ve spojení se „speciální místností“ garantuje příjemnou atmosférou, příjemnou teplotu, nepříliš pronikavé světlo, nepříliš hlasité zvuky či hlasy přínosné pro akceptaci a interakci sociálních vztahů, haptických či jiných smyslových podnětů. Aby popsané procesy byly s ohledem na požadované individuální cíle reálné, v souladu s filozofií Snoezelenu, a nenarušily tím dílčí atributy a ani integritu jedince, je nutné zmínit kategorie požadavků, jež se vztahují k (srov. Janků 2013, Filatova 2014, Davies, 2012):

- těm, kteří zajišťují funkčnost, plynulost a efektivitu daných procesů – ti se musí vyznačovat náležitou odbornou kompetencí, vhodným uplatňovaným nedirektivním přístupem, nabídkou volby činností, pozitivní zpětnou vazbou, optimalizací zvolených metod a technik, kladeným důrazem na mezilidskou komunikaci a vzájemnou interakci během realizovaných činností.
- faktorům povahy fyzické, personální, časové, procedurální, obsahové a jiné – aby mohlo dojít k naplnění cílů biologických, fyzických, sociálních, kognitivních, emocionálních, spirituálních, atp., u těch jedinců, v jejichž rámci se záměry uskutečňovaných procesů koncipují.

Speciální pedagog je především edukační profesionál, jehož pracovní cíle jsou naplněny kreativní, empatickou a motivační činností, prostřednictvím které rozvíjí jedince se speciální potřebou směrem ke zlepšení jeho začleňování, budování a udržování vztahů, komunikace s ostatními lidmi. Terénní školská praxe poukazuje na efektivní využitelnost konceptu Snoezelen v kurikulárním systému školské institucionalizované edukace. Speciální pedagogové, resp. asistenti pedagoga jej ve své práci využívají zejména ve speciálním školství, jež zaštiťuje kurikulární dokument *Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání Základní škola speciální* (2008), určen pro školní edukaci žáků se středně těžkým a těžkým mentálním postižením.

3. SNOEZELLEN VE SPECIÁLNĚPEDAGOGICKÉM VÝZKUMU

Epistemologická východiska vědního oboru speciální pedagogika, ač se jedná o relativně novou pedagogicky orientovanou disciplínu, vyznačující se jednoznačně multidisciplinaritou a jejíž rozvoj podléhá konstantním společenským vývojovým proměnám, které reflektují teritoriální společenské pozadí a jeho sociální kontexty, ve výzkumných modularitách konstruuje systémologické principy blízké sociálně vědním schémátům. Výzkum ve speciálněpedagogickém základu je vnímán jako originální, jedinečný. Jeho cesta by měla vést k jasnému cíli, za předpokladu, že v jeho výzkumném schématu byly uplatněny metody a techniky reflektující speciálněpedagogické zákonitosti (zejména s ohledem na jednotlivé oborové specializace). A právě v tomto ohledu rigoróznost v promyšlených postupech, uskutečněných procedurách, v aplikovaných způsobech a realizovaných krocích, včetně sběru, vyhodnocení a interpretaci je ve speciálněpedagogickém výzkumu vyžadována. Celkový výzkumný design, jak uvádí autorský kolektiv (Kaleja, Zezulková, Adamus, Mühlpachr, 2015), musí pamatovat na elementární paradigmatu oborově vědního poznání. Musí zohledňovat aktuální trendy a naplňovat humánní záměr směřující k optimistickému řešení situace, které jsou/mohou být na první pohled obtížné. Typologie výzkumných orientací je shodná s vědními obory jako například: sociologie, psychologie, pedagogika, sociální práce a tak podobně.

Kvantitativní výzkum se opírá o základy takového vědění, které je získáváno empiricky. Vědecká fakta zde mají postavení neosobní, jsou empiricky zaručena a rigorózně testována. Logický postup užívaný v kvantitativním šetření je deduktivní. Vzorem pro tento typ výzkumu jsou metody přírodních věd. Sběr dat probíhá pomocí standardizovaných technik rozhovorů, dotazníků nebo pozorování ad. Výzkum statistický, jak se také označuje, umožňuje reprezentativní šetření, které lze zobecnit na populaci. Umožňuje testování teorií. Má četné výhody. Mezi ně patří relativně rychlý sběr dat a jejich rychlá analýza. Poskytuje přesné numerické hodnoty a jistotu, že výsledky jsou nezávislé na výzkumníkovi. Užitečný je zejména při zkoumání velkých skupin, přináší poznatky faktografické povahy, bez objasnění okolností a kauzalit. Jeho snahou není poskytnout popis o procesech, mechanismech či subjektech, objektech zkoumaného, díky kterým by se dalo poodhalit, pomocí porozumět, ukázat s cílem vidět hlouběji a lépe, neboť takovou deskripci v sobě nezahrnuje.

Kvantitativně zaměřené studie k tematice spojené se Snoezelenem vykazují vědní obory: neurologie, psychiatrie, psychologie, ale také sociální práce. Jedním z aktuálních zajímavých příspěvků je výzkum, který kvantitativně řeší odlišnosti sensorických integračních strategií u dětí bez postižení a s postižením za pomoci objektivních nástrojů jako je elektroencefalogram (EEG) a elektrické odezvy CNS (autonomní vegetativní neurosystém). Autoři tak získali kvantitativní informace o vazbě mezi sensorickou aktivací a nárůstem mozkových spojů a vzruchů za pomoci senzorické zkušenosti a integrace. (srov. Hong, Eunyoung, 2015) Na rozdíl od empirické studie kolektivu autorů Rosa, Cardoso, Apóstolo (2016), jejichž předmětem výzkumu byl fenoménem výskytu neurokognitivních příznaků u dospělé populace a seniorů. Jejich výzkum s názvem „Vliv multismyslové stimulace na neuropsychiatrické symptomy u starších dospělých s neurokognitivní poruchou: systematická revize studií“ mapuje dopad multismyslové stimulace na neuropsychické poruchy a jejich výskyt. Mezi další podobné studie kvantitativního charakteru je výzkum systematického přezkoumání vlivu umění na zdraví a činnosti s ním spojené, pohodu a kvalitu života starších lidí žijících v pečovatelských zařízeních. (srov. Curtis, Gibson, O'Brien, Roe, 2017)

Na rozdíl od výše uvedeného lze přijmout i odlišný metodologický přístup poznání. A to přístup interpretativní. V tomto případě v jeho rámci stojí úsilí vysvětlit či popsat sociální realitu, popsat ji tak, aby mohlo dojít k jejímu porozumění, aby se odhalila ta perspektiva, která dosud byla neznámou. Pro věcnou korektnost, výzkumnou exaktnost a procedurální vymezenost zároveň nutno říci, že epistemé vycházející ze sociální reality jako fenomén výzkumu má subjektivně koncipovaný ráz. Charakter výzkumných závěrů tohoto typu výzkumu má stejnou váhu, stejná přísná pravidla, má definovaný standard a pro společnost má reálný význam. Jeho měřitelné parametry jsou však odlišné, proto poměřování v systému „více“ – méně“, nebo „lepší - horší“ je zcela zcestné, neoprávněné. V centru pozornosti interpretativního výzkumu je vždy člověk. Optimálně a kvalitně provedený výzkum garantuje vysoké předpoklady pro definici teorií, předpokladů a vybízí tak ke konfirmaci, nebo vyvracení. Existující výzkumné záměry, projekty, studie nebo dokonce speciálněpedagogické výzkumné sondy ve svých prezentovaných podobách demonstrují užití obou druhů výzkumných orientací. Speciálněpedagogický výzkum tak usiluje o zjištění stavu věci zkoumaného fenoménu. Na jedné straně se zajímá o hodnoty, není mu lhostejná úroveň sledovaného, chce poznat určitou váhu, případně si dané skutečnosti potvrdit, vyvrátit, nebo také provést komparaci. Na straně druhé se objevují momenty, kdy žádá analytický rozbor, výklad, ujasnění, vysvětlení toho, o co se výzkumník zajímá.

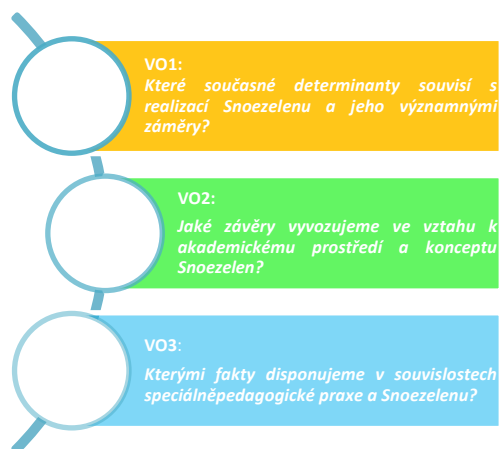
Obsah předchozího odstavce metodologicky ilustrujeme výzkumem, který byl realizován v rámci pilotní studie autorským kolektivem Koller, McPherson, Lockwood, Blain-Moraes, Nolan (2018) „Dopad Snoezelenu na dětskou komplexní rehabilitační péči“. Autoři zde zajistili výsledky, které souvisí s odlišnostmi autonomních fyziologických reakcí dětí a dospívajících na Snoezelen a na televizi. Výstupy, i přestože dílčí výsledky se lišily, je možné shrnout následovně: Detailním zkoumáním pěti respondentů, zaznamenali autoři studie významné změny v jedné nebo dvou fyziologických odpovědích autonomního systému těchto lidí. Studie současně obsahuje výzvu k dalšímu bádání, které se zaměří na aplikaci unikátní a multismyslové metody, umožňující přístup k preferencím činností dětí a dospívajících v rehabilitační péči a současně podpoří práva dětí účastnit se na rozhodování o činnostech ve své zdravotní péči. Ve výzkumné studii autorů Berkheimer, Quiana, Malmstroma (2017) se setkáváme s kvalitativně zaměřeným zkoumáním respondentů s těžkými stupni demence ve věku 80 – 95, kteří se po dobu 6 týdnů střídavě účastnili terapie ve Snoezelenu a běžného rehabilitačního programu v tělocvičně (3 týdny ve Snoezelenu a 3 týdny v tělocvičně). Výstup této studie je následující: nefarmakologická intervence ve Snoezelenu se ukázala jako relativně efektivní v redukování agitovanosti a zlepšování kvality života lidí s demencí, na rozdíl od běžného postupu a rehabilitačního cvičení participantů v běžném prostředí tělocvičny a s užíváním různých farmak zaměřených na redukcii agitovanosti.

Studie kvalitativně zaměřené jsou v souvislostech se Snoezelenem velmi různorodé, protože možnosti jeho využití jsou uváděny do různých oblastí, pro různé skupiny osob a v různých prostředích. Realizace kvantitativního, kvalitativního a také smíšeného výzkumného designu, ve kterém bychom našli koncept Snoezelenu se v našich podmínkách vyskytuje ojediněle. Hrsta publikací věnující se tomuto tématu, jak jsme uváděli na začátku našeho sdělení, sice prezentuje poznatky o tomto „smyslově aktivizačním přístupu“, nepřinášejí však ucelený výzkum v pravém slova smyslu.

4. PARCIÁLNÍ VÝZKUMNÁ SPECIÁLNĚPEDAGOGICKÁ ZJIŠTĚNÍ

Následující část sdělení se zaměřuje na extrakci parciálních závěrů, které vycházejí z výzkumných projektů tří linií. Každá zahrnuje prezentaci zjištěných závěrů, jež se váže k definované výzkumné otázce (VO). Znění všech tří otázek demonstrovane grafické vyobrazení níže (graf 1). Z důvodu taxativně nastaveného limitu v rozsahu vlastního příspěvku rámuje výzkumné sdělení následnou prostou prezentací:

- První linie výzkumu má kvalitativně koncipovanou dimenzi. Vyznačuje se analyticko-syntetickými, komparativními přístupy, v jejichž jádru stál fenomén „Snoezelen a jeho využití, přínos či úskalí v terénní speciálněpedagogické praxi u nás a ve světě“.
- Druhá linie výzkumu byla sestavena statisticky a do jejího rámce jsme zahrnuli ukazatele, parametry, hodnoty s předemtnou relevancí k tématu „Snoezelen“, a to ve vztahu k existujícím expertům, k odborným platformám, akademické obci (akademičtí pracovníci, studenti, jejich výstupy), k nabídce vzdělávání, k rozvoji, využití atp. na území celé České republiky.
- Ta třetí linie výzkumu pak přináší zjištění, která vycházejí z kombinovaného základu. Zaměřuje se však na deklaraci, argumentaci k hmatatelnému přínosu Snoezelenu v rovině praktické, resp. praxeologické, a to v intencích speciálněpedagogické péče teritoriálně ohraničené Českou republikou.

Graf 1 Trilinearita Snoezelenu ve speciálněpedagogickém výzkumu

4.1 Zjištění ve vztahu k oborově vědnímu poznání

- Na trhu publikací (knižním, elektronickém atp.) je zjevný a ve srovnání s jinými tématy speciální pedagogiky výrazný nedostatek literatury. Absentuje česky psaná, ta zahraniční je převážně v angličtině, v němčině. Na trhu se objevuje několik málo španělsky psaných publikací, což velmi ovlivňuje výběr tématu mezi studenty a také akademiky.
- Pokud se realizují výzkumné záměry k této oblasti, jejich design, procedura vykazuje spíše známky simplifikace, nežli rigoróznosti, což bagatelizuje ochotu, zájem a uskutečněné kroky. Platnost zjištěných dat je pak limitující. Na validaci a reliabilitu není pamatováno.
- Poznání, které pramení z dosud realizovaných výzkumů, se nerozvíjí, neposouvá. Dochází ke confirmaci zjištěného, nebo

pokud se posouvá, pak systémově „zpomalené“, což je na škodu vlastnímu oborovému poznání.

- Variace cílové skupiny, její charakteristiky, případně variace ve znacích, kterými se vyznačuje v kombinaci s různými metodami a technikami, a tak podobně, se objevuje zřídka kdy. Ve spojení „kombinované postižení“, dominuje kombinace s mentálním postižením. Například narušená komunikační schopnost, nebo dílčí funkční deficity se objevují velmi sporadicky nebo vůbec. Toto by se mělo stát výzvou pro nutnou změnu ve speciálněpedagogickém výzkumu.

4.2 Zjištění ve vztahu k akademickému prostředí

- V akademickém prostředí existuje velmi málo odborníků, jejichž profesní dráha, terénní, výzkumná a pedagogická praxe by mohla zajistit ucelenou perspektivu oborově vědního poznání. To má pak také přímý dopad na výzkumné orientace větších či menších záběrů. Stejně tak daná skutečnost souvisí s aktivizací zájmu studentů o dané téma, jejich podporu profesního růstu v této oblasti a budování personálních kapacit.
- V realizovaných výzkumech studentských prací se objevuje typizace, jakási archytypálnost či naplnění očekávaného s cílem naplnit standardně požadované požadavky, jejichž jádro však nezohledňuje zvláštnosti charakteristiky zkoumaných a zkoumaného. Nezohledňuje také okolnosti spojené s danou specializací vědního základu, ke které daný typ postižení, znevýhodnění předmětně náleží.
- Dochází k terminologickým nepřesnostem, k nekorektně uchopeným postupům, k neadekvátně aplikovaným metodám a technikám, které se staly výzkumnými nástroji. Případně setkáváme se s využitím takových prostředků k zajištění sběru dat, které v daném výzkumném kontextu plnily zcela jiný účel, než ten výzkumný.

4.3 Zjištění ve vztahu k terénní speciálněpedagogické praxi

- Díky rozvoji v oblasti didaktických pomůcek, informační a komunikační technologie, modernizaci fyzických a prostorových kapacit škol, také díky možnostem finančních zdrojů se Snoezelen jako koncept, případně jeho dílčí komponenty objevují a implikují v procesech institucionalizované výchovy a vzdělávání.
- Také inkluzivně orientované školy a školská zařízení začínají implikovat do své vzdělávací platformy atributy tohoto konceptu. Mění vzdělávací přístupy, organizaci, struktury edukačních celků a pedagogický personál se zajímá o kurzy, semináře v rámci systému dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků.
- Speciální pedagogové, jichž se koncept Snoezelenu ve výkonu své profese týká, disponují odpovídajícím vzděláním, a jsou v oblasti alternativních metod a terapií řádně proškoleni. Nejvíce proškolených speciálních pedagogů v rámci konceptu Snoezelen najdeme v základních školách speciálních.
- V uplynulých letech se s konceptem a jeho aplikací setkáváme také v řadách asistentů pedagoga, kteří jeho využití, potažmo výsledky kvitují.
- Žáci uplatnění Snoezelenu vítají. Pozitivně na něj reagují. Objevuje se u nich větší motivace, projevují zájem o poznávání, o procesy učení. Přestávají se bát a uvědomují si cesty, které lze využít pro sdílení svých prožitků, pocitů.

5. ZÁVĚR

Snoezelen je pojmenováním přístupů, strategií, speciálně-pedagogické péče, která se realizuje prostřednictvím různých metod, technik, prostředků s cílem aktivizovat rozvoj, podněcovat zájem, motivovat k poznávání, zprostředkovat vlastní zkušenost u osob různého věku, především však dětí a dospívajících, s postižením souběžným, kombinovaným, vícečetným, různého stupně, různé etiologie či kauzality. Tento koncept se již v minulém století ve světě stal předmětem odborného zájmu neurovědů, psychiatrů, psychologů a dokonce speciálních pedagogů a sociálních pracovníků. Česká odborná platforma ve své teritoriální provenienci vykazuje stále velké rezervy. Není poptávka po realizaci výzkumných záměrů, přestože účinky Snoezelenu, jak dokládají ve světě realizované výzkumné studie, jsou signifikantní. Akademická obec se tématem zabývá pouze okrajově. České, slovenské a polské existující výzkumy nemají plošný charakter. Představují spíše empirickou sondu, a její výsledky zajišťují rozvoj epistemé v limitovaném rozsahu. Námi prezentované parciální výzkumná zjištění, v jehož jádru stál koncept Snoezelen, jsou kategorizovány do tří elementárních skupin. Ta první se týká determinant, které souvisí s realizací badatelských záměrů ve vztazích konceptu Snoezelen, druhá závěrů, které vyvozujeme v závislosti na využití akademickým prostředím a třetí ve spojení se speciálněpedagogickou praxí a konkrétním využíváním konceptu. Závěrečná afilace získaných údajů ke třem rovinám našich logicky členěných oblastí ve vztahu ke Snoezelenu je zároveň apelem a výzvou následující systematické práce.

Zdroje

- BERKHEIM, Scott, QIAN, Chen, MALMSTROM, Theodore. *Snoezelen Therapy as an Intervention to Reduce Agitation in Nursing Home Patients With Dementia: A Pilot Study*. 2017. Published by Elsevier Inc. on behalf of AMDA - The Society for Post-Acute and Long-Term Care Medicine. Volume 18, Issue 12, Pages 1089–1091.
- CURTIS, Amy, GIBSON, Lucy, O'BRIEN, Mary and ROE, Brenda (2017) *Systematic review of the impact of arts for health activities on health, wellbeing and quality of life of older people living in care homes. Dementia*. pp. 1-25. ISSN 1471-3012, DOI <https://doi.org/10.1177/1471301217740960>.
- DAVIES, Ch.. *Creating Multi-sensory Environments. Practical ideas for teaching and learning*. London and New York: Routledge, 2012. ISBN 978-0-415-57329-0.
- FAJMONOVÁ, J., CHOVANCOVÁ, M. *Možnosti využití snoezelen při práci s žáky v základní škole speciální*. 1. vyd. Praha: IPPP ČR, 2008. ISBN 978-80-86856-39-1.
- FILATOVA, R. *Snoezelen – MSE*. Frýdek – Místek : Tiskárna Kleinwachter, 2014. ISBN 978-80-905419-3-1.
- FILATOVA, R., JANKŮ, K. *Snoezelen*. Frýdek – Místek : Tiskárna Kleinwachter, 2011. ISBN 978-80-260-0115-7.
- HONG, Eunkyong. *Correlation Between Sensory Modulation and Arousal : A Literature Review*; Journal of Korean Society of Sensory Integration Therapists . Volume 13, Issue 2, 2015, pp.75-84. Publisher : Korean Academy of Sensory Integration.
- ISNA-MSE, člen *International Snoezelen Association Multisensory Environment*. Dostupné na [www: http://snoezelen-mse.cz/](http://snoezelen-mse.cz/).
- JANKŮ, K. *Terapie ve speciální pedagogice – zaměření na osoby s těžkým postižením*. Ostrava: Pedagogická fakulta, Ostravská univerzita, 2013. ISBN 978-80-7464-326-2.
- JANKŮ, K. *Využívání metody Snoezelen u osob s mentálním postižením*. Ostrava: Pedagogická fakulta, Ostravská univerzita, 2010. ISBN 978-80-7368-915-5.
- JANKŮ, K., KALEJA, M. *Snoezelen v praxi speciální pedagogiky a v jejím výzkumu*. In *Recenzovaný sborník příspěvků vědecké konference s mezinárodní účastí Sapere Aude 2018. Učitel, žák, psycholog*. Hradec Králové: MAGNANIMITAS. 8. vyd., 2018. ISBN 978-80-87952-25-2
- KALEJA, M., ZEŽULKOVÁ, E., ADAMUS, P., MÜHLPACHR, P. *Etnografie školy jako edukační realita současnosti*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik, 2015. ISBN 978-80-7510-192-1.
- KOLLER, Donna; McPHERSON, Amy C.b, LOCKWOOD, Ilana; BLAIN-MORAES, Stefaniec, NOLAN, Jasona. *The impact of Snoezelen in pediatric complex continuing care: A pilot study*. Journal of Pediatric Rehabilitation Medicine, vol. 11, no. 1, pp. 31-41, 2018.
- LARSEN, H., S. *Tangible participation. Engaging designs & designerly engagements in pedagogical praxes*. Certec: Department of Design Sciences, LTH, Lund University, Sweden, 2015. ISBN 978-91-7623-267-5.
- MASEDA, A., CIBEIRA, N., LORENZO-LÓPEZ, L., GONZÁLEZ-ABRALDES, I., BUJÁN, A., DE LABRA, C., MILLÁN-CALENTI, J. C. *Multisensory Stimulation and Individualized Music Sessions on Older Adults with Severe Dementia: Effects on Mood, Behavior, and Biomedical Parameters* . Journal of Alzheimer's Disease, vol. Pre-press, no. Pre-press, pp. 1-11, 2018.
- PAGLIANO, P. *The Multisensory handbook. A guide for children and adults with sensory learning disabilities*. London: David Fulton Publishers, 2012. ISBN 978-0-415-59754-8.
- PAGLIANO, P. *Using a Multisensory Environment. A practical Guide for Teachers*. London: David Fulton Publishers, 2001. ISBN 1-85346-716-2.
- ROSA, Silva; CARDOSO, Daniela; APÓSTOLO, João. *Effectiveness of multisensory stimulation in managing neuropsychiatric symptoms in older adults with major neurocognitive disorder: a systematic review protocol*. JBI Database of Systematic Reviews and Implementation Reports 14(4):85-95 · April 2016.
- VERHEUL, Ad, MERTENS, K. *Snoezelen - Anwendungsfelder in der Praxis*. Bericht von dem 2. Internationalen Symposium der ISNA. Ede 2003.